

Kulturnämnden

Yttrande över planprogram för Henriksdal

Förslag till beslut

1. Kulturnämnden antar förslag till yttrande enligt tjänsteskrivelsens bilaga 1, daterat 28 februari 2017.
2. Beslutet justeras omedelbart.

Sammanfattning

Kulturnämnden yttrar sig i frågor som rör behov av anläggningar och lokaler för kulturverksamhet. Kulturnämndens ansvarsområde är även utsmyckning av offentliga platser och byggnader samt att i övrigt, där nämndens medverkan påkallas, vara rådgivande vid utformning och utsmyckning av bostadsområden.

Kulturnämnden har fått möjlighet att lämna synpunkter över planprogram för Henriksdal.

Gestaltningsspörsmål kan handla om bebyggelsens utformning, belysning, planteringar i gaturum samt konstverk. Området beräknas kunna inrymma cirka 1 400 – 1 700 bostäder i flerbostadshus och cirka 50 000-60 000 kvadratmeter för andra verksamheter. Vilans skola ska flyttas, den ska placeras norr om Danvikens gamla kyrkogård. Samnyttjande av lokaler i skolan planeras. Kapacitetsrapport (KUN 2016/76) som kulturnämnden antog den 20 september 2016 tar upp behov av samnyttjande av lokaler i Vilans skola för musik- och kulturskoleanordnare samt även möjlighet att specialsalar kan användas efter skoltid. Enheten påpekar även att det finns behov av danslokaler i området. Konst och kultur är viktiga inslag i den offentliga miljön för att skapa en attraktiv stad och permanent offentlig utsmyckning planeras i området i enlighet med riktlinjer i Öppna konsten. De konstverk som idag finns i planområdet måste tas om hand under byggnationen och säkerställas så att de kan stå kvar eller få en ny bra permanent placering.

Ärendet

Planprogrammet i korthet

Planprogrammet ska utgå från kommunens övergripande strategiska dokument och ange kommunens viljeinriktning för området. Under programsamrådet ges möjlighet för boende, fastighetsägare, remissinstanser och andra berörda att lämna synpunkter på programförslaget. Efter programsamråd bearbetas programförslaget och antas slutligen av kommunstyrelsen. Planprogrammet ska vara vägledande inför bebyggelseutveckling i kommande detaljplaner. I varje detaljplan kommer ytterligare tillfällen att lämna synpunkter att ges och då på ett mer detaljerat förslag.

Programförslaget utgår från kommunens översiktsplan. I översiktsplan Hållbar framtid i Nacka (2012) anges tre stadsbyggnadsstrategier som är aktuella för Henriksdal.

- Skapa en tätare och mer blandad stad på västra Sicklaön.
- Kompletta transportsystem med tunnelbana till Nacka.
- Planera, förvalta och utveckla den gröna och blå strukturen.

Översiktsplanen anger tät stadsbebyggelse för Henriksdalsområdet vilket innebär att alla funktioner som är typiska för en blandad stad får finnas här – bostäder, handel, kontor, skolor och förskolor, lokaler för kultur, vård och anläggningar för idrott och rekreation samt andra verksamheter.

Programförslaget anger att området utvecklas med fler bostäder. I huvudsak föreslås bebyggelse i 5-6 våningar längs huvudstråken men högre byggnader föreslås även på platser som tål att markeras, till exempel i anslutning till ett torg eller en viktig knutpunkt. I sin helhet innebär programförslaget cirka 1 400-1 700 bostäder och cirka 50 000-60 000 kvadratmeter för andra verksamheter.

Programförslaget medger även några nya publika byggnader längs med Kvarnholmsvägen såsom ny skola, sporthall/idrottshall och utvecklad fritidsgård. Dessa publika byggnader är

viktiga målpunkter och kan genom en attraktiv gestaltning bli nya landmärken i stadsbilden. Vidare kan en medveten belysning av landmärken öka orienteringsbarheten och skapa trygghet då det är mörkt. Programförslaget innebär en större bebyggelsestäthet med fler bostäder i området. Bebyggelse längs huvudstråk och torg utformas med lokaler i bottenplan och fasader som samspelar med omgivningen för att öka upplevelsen av trygghet. Tre miniåtervinningscentral (mini-ÅVC) planeras i området, bland annat en i anslutning till Henriksdalstorget.

Byggnadernas tidstypiska drag och Vattentornets skulpturala verkan i landskapet respekteras. Vidare anges att bebyggelsens kulturvärden på sikt bör skyddas och regleras genom varsamhets- och/ eller skyddsbestämmelser i samband med detaljplaneläggning.

Då landskapet är dramatiskt bör bebyggelsen i stor utsträckning anpassas till terrängen och gestaltas väl i stadsbilden. Runt Henriksdalstorget utvecklas ny bebyggelse som främst inrymmer bostäder. Programförslaget anger även att ett nytt bostadsområde med nya stadskvarter utvecklas på Henriksdalsberget. Bostadsbebyggelsen föreslås hålla en skala om cirka 4-7 våningar som underordnar sig Henriksdalsbergets karaktäristiska siluett. I den mån det är möjligt bör nya kvarter i stor utsträckning följa terrängen och trappa sig ner mot Kvarnholmsvägen. Ett av de högre husen föreslås placeras i direkt anslutning till Danvikcenter vid Värmdövägen, vilket förstärker entrén till Henriksdal. En högre byggnad föreslås även vid det utvecklade Henriksdalstorget och markerar där entrén till bostadsområdet.

3D-vy över programområdet, vy från väst. Befintlig bebyggelse i mörk kulör och föreslagen i ljus kulör

Bebyggelsen längs gatan placeras så att gatulivet stärks med entréer, fönster, skyltning och lokaler direkt mot gatan. Byggnadernas bottenvåningar bör kanta trottoaren i kvartersgräns och byggnaderna bör använda gatorna som entrérum. Detta förhållningssätt skapar förutsättningar för att gatan kan bli väl använd och därigenom trygg.

Riksintresseområde för kulturmiljövård

Hela programområdet är beläget inom riksintresseområde för kulturmiljövården – Stockholms farled och inlopp. För att säkerställa riksintresset bör all bebyggelse som påverkar farledsmiljön utformas med en hög ambition i gestaltning och kvalitet. Detta bör säkerställas i kommande markanvisningar och detaljplanearbeten.

3D-vy över programförslaget, vy från Stockholms inlopp

För att skapa en god sammanhållen bebyggelsemiljö bör ny bebyggelse anpassas och förhålla sig till utpekade kulturmiljövården. Ny bebyggelse bildar med en väl utformad gestaltning nya moderna årsringar i det framtida Henriksdal. Vid ändring av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och kulturmiljöer bör hänsyn tas till karaktärsdragen. Den kulturhistoriskt värdefulla Danvikens före detta kyrkogård bibehålls som en parkresurs. Den före detta kyrkogården har en parkliknande karaktär med äldre gravstenar och stora träd vilket kan erbjuda en lugn plats i en förtätad stadsmiljö.

Förstärkta kopplingar

Nya och förbättrade förbindelser föreslås på ett flertal platser inom programområdet för att möjliggöra en mer sammanhängande stadsdel bland annat föreslås en hiss från Henriksdalsberget ner mot Kvarnholmsvägen. Även mellan Henriksdalsberget och Sickla planeras för en ny förbindelse det kan vara en hiss, en gång- och cykelbro, alternativt en linbana.

Konst i dagsläget och planering av nya offentliga konstverk samt projekt under byggtiden.

Inom programområdet finns sex offentliga konstverk varav ett är placerat på privat kvartersmark. Den offentliga konsten i Henriksdal omfattar till största delen äldre verk. Genomgående kan man säga att dessa verk, med få undantag, är solitära objekt som placerats utifrån de förutsättningar som fanns vid uppförandet. Bortsett från det senaste

tillskottet, ett verk för Henriksdals förskola, är inget av verken interaktiva eller uppmanande till betraktaren att undersöka omgivningen.

I Henriksdal kan den offentliga konsten betraktas som en utställning i det offentliga rummet. Vilken typ av platsspecifik konst som Henriksdal bör utvecklas med bör utgå från områdets förutsättningar och behov. Landskap, natur, stadsplanering och platsens historik är källor att inspireras av i utvecklingen av konsten i området. Konst kan även användas för att stärka Henriksdals identitet. En stor del av själen i Henriksdal finns i engagemanget bland de boende i området. Denna resurs bör användas i arbetet med konsten till exempel genom att skapa platsspecifik konst i dialog med medborgarna. Nya konstverk bör komplettera det som saknas i området och kan därmed skapa ett mervärde i området. Genom att placera konstverk på mer oväntade platser, till exempel i ett naturområde eller vid en utkikspatser, kan intressanta upplevelser skapas. Konstverket kan bli magneten som lockar besökaren att upptäcka platsen.

Programförslaget har identifierat några platser där nya konstverk skulle kunna vara en del av gestaltningen. De nya rondellerna längs Kvarnholmsvägen, Henriksdalstorget och de utvecklade utsiktsplatserna pekas ut som platser för nya konstverk/konstnärlig utsmyckning. Området kring Danvikens före detta kyrkogård ligger centralt men är samtidigt anonymt och är en plats där konsten skulle kunna tillföra fler funktioner. Platserna som programförslaget anger är valda utifrån perspektivet att många människor vistas längs huvudstråk, torg och mötesplatser. Platserna får ses som indikation på ett behov och bör studeras vidare i kommande detaljplanarbeten. Fler platser för konstverk bör även identifieras. I kommande detaljplaner bör gestaltningsprogrammen inkludera frågor om placering och typ av konst. Möjligheter till uppförande av nya konstverk bör säkras i kommande exploateringsavtal.

Öppna konsten är en vision och strategi som beslutades av kommunfullmäktige den 19 april 2010 som handlar om att Nacka ska vara som ett konstverk i sig och verka för möten mellan människor. Behov av konstnärlig gestaltningar på mötesplatser betonas och att konsten bör finnas där människor vistas. Prioriterade platser för konst är i nämnd ordning; torg, kollektivtrafik, äldreboenden, skolgårdar, parker, förskolegårdar, lekplatser, gator, busshållplatser, vandringsstråk/ promenadvägar.

Nacka kommun driver sedan år 2013 "Konsten att skapa stad" där kommunen arbetar aktivt och medvetet med konst, kultur, konstnärlig kompetens och medskapande som verktyg och resurser i stadsutvecklingens olika faser. Konsten att skapa stad står för en inställning och ett förhållningssätt, och genomsyrar stadsutvecklingen i Nacka kommun. Aktiviteter som anordnas genom "Konsten att skapa stad" ska ske i samverkan med fastighetsägare, intressenter och framtida exploaterare.

Fornminnen och fornlämningar

Inom programområdet finns fornminnen, till exempel Danvikens före detta kyrkogård. Kyrkogården är inte öppen för gravsättning och nyttjas främst som en parkresurs. Under 2012 säkrades gravstenar genom konserverande åtgärder. Även större delen av

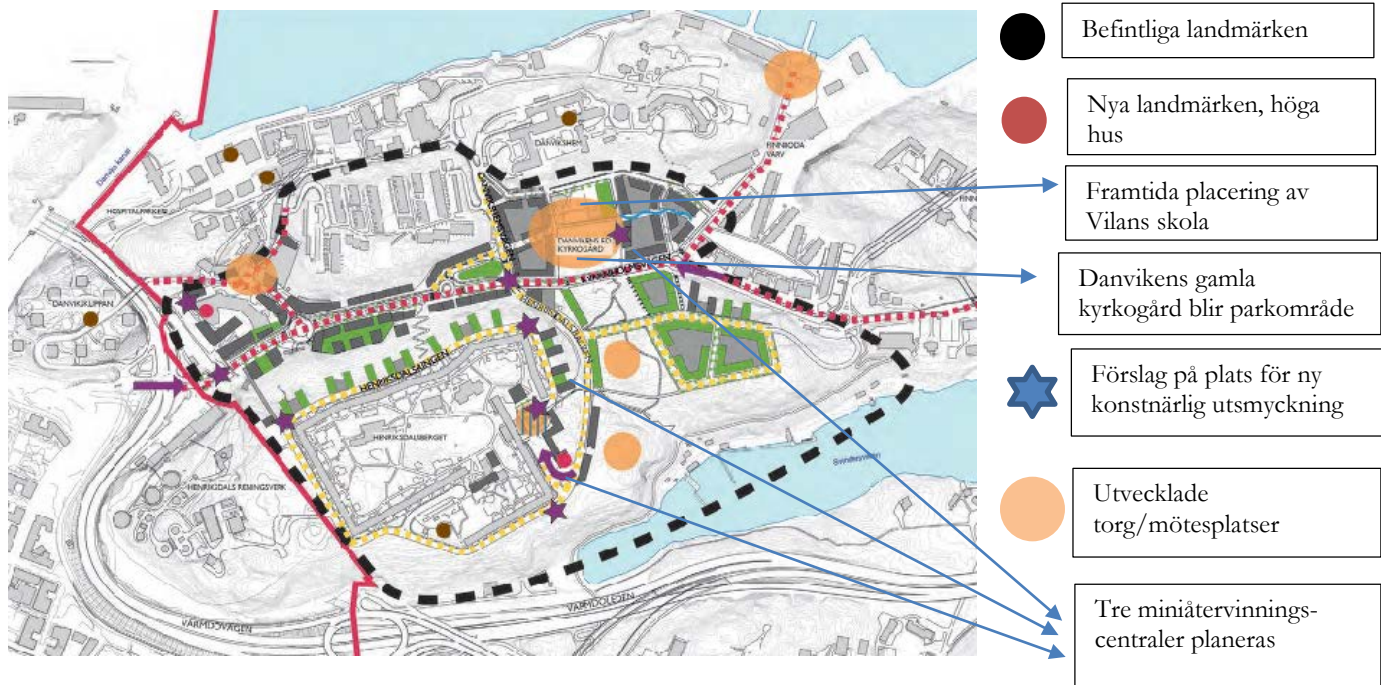
Henriksdalsberget är markerat som fornminne. Inom programområdet finns även några registrerade fornlämningar. Grundprincipen är att fornlämningar ska bevaras för framtiden om det inte visar sig att samhällsintresset för exploatering överväger. Inom ramen för programarbetet har Stockholms länsmuseum utfört en arkeologisk förundersökning på den norra sluttningen av Henriksdalberget ner mot Kvarnholmsvägen. Resultat visar att det inte går att konstatera att det finns en fornborg i området. Snarare rör det sig om ett antal terrasserings- och stensträngar/murar. Klassificeringen fornborg bör därför inte längre användas i sammanhanget.

Lokalt intresse för kulturmiljövården

Inom programområdet är linoljelagret från sent 1800-tal och Henriksdalsberget från 1970-tal utpekade som lokalt intresse för kulturmiljövården. Linoljelagret omfattas av detaljplan som reglerar ruinens kulturvården med juridiskt skydd. Utpekade kulturmiljövården på Henriksdalsberget saknar juridiskt skydd i detaljplan.

Vilans skola skapar möjlighet till samnyttjande av lokaler

Genom nybyggnad och effektivare markutnyttjande kan grundskolan dimensioneras till att omfatta cirka 500 skolplatser vilket bedöms vara tillräckligt för dagens och framtida behov. Vid utformning av den nya grundskolan är det fördelaktigt om det finns ett inbyggt mått av flexibilitet i lokalerna. För att tillgodose behovet av kulturlokaler i området föreslås dessa att samlokaliseras med skolan för ett effektivt nyttjande.

Enhetens analys och bedömning

Nämnden kan yttra sig i frågor som rör behov av anläggningar och lokaler för kulturverksamhet. Kulturnämndens ansvarsområde är även utsmyckning av offentliga

platser och byggnader samt att i övrigt, där nämndens medverkan påkallas, vara rådgivande vid utformning och utsmyckning av bostadsområden.

Nybyggnationen av Vilans skola går i enlighet med kommunens generella lokalprogram och gör att samnyttjande av lokaler efter skoltid kommer att beaktas. Genom att installera sektionerat larmsystem och planera för ett flexibelt nyttjande av lokaler efter skoltid för musik- och kulturskola samt för föreningar och civilsamhället gynnas kulturlivet i kommundelen. Extra viktigt är det att specialanpassade verksamhetslokaler för till exempel musik, bild och slöjd får sektionerat larm och lokaliseras med möjlighet till egen entré. Kultur- och fritidsenheten ser behov av en danslokal i området, detta i enlighet med kulturnämndens kapacitetsrapport (KUN 2016/76) om behov av lokaler och ytor i kommunen.

Inom ramen för utvecklingsarbetet kring miniåtervinningscentral bör möjligheter beaktas för att kunna samnyttja lokalen med föreningar och civilsamhället och skapa bokningsbara möteslokaler.

Delar av det aktuella området ingår i riksintresseområde för kulturmiljövård och planprogrammet tar detta i beaktan när det gäller att värna områdets viktiga landmärken, såsom Danviksklippan, Danvikshem och Henriksdalsberget, liksom vattentornet. Dessa landmärken behåller en tydlig roll i stadsbilden genom att omgivande bebyggelse utformas och placeras på sådant sätt att avläsbarheten kvarstår. Detta och andra specifika förhållningsätt för ny bebyggelse får studeras vidare i kommande detaljplanarbeten. Danvikens gamla kyrkogård kommer att användas som parkanläggning och ligger i närheten av den framtida placering av Vilans skola. När det gäller de höga hus som planeras är det viktigt att de planeras så att de smälter väl in i befintlig bebyggelse och att detta blir fortsatt utredning under detaljplanarbetet.

Gestaltningmässigt är ett varierat fasaduttryck att förorda såväl till formgivning som färgsättning. Enligt riktlinjerna i Öppna konsten¹ ska estetiska och konstnärliga värden finnas med från början i gestaltningen av hela bebyggelsen. Lokaler tänkta som verksamhetsytor bör vara försedda med generösa glasytor för att skapa ljusa gatumiljöer som ger trygghet.

De offentliga rum som kommer att tillskapas måste planeras med omsorg för att ge dem attraktion genom gestaltning och intressanta konstverk men även skapa trygghet genom belysning, bra flöden med mera. När fler torg och mötesplatser planeras finns möjligheter att skapa temporära utställningsplatser vilket är positivt. De konstverk som idag finns i planområdet måste tas om hand under byggnationen och säkerställas så att de får en ny bra permanent placering. Det är av största vikt att planering kring konst kommer in så tidigt i processen som möjligt för att bli en naturlig del i arbete.

¹ Öppna konsten, beslut av kommunfullmäktige den 19 april 2010

Den offentliga konsten kan vara fast eller tillfällig och utförd i en mångfald tekniker som exempelvis video, skulptur, textil, ljud, ljus eller måleri. Den kan vara utförd i material som är befintliga delar av, eller samspelar med, befintliga element i stadsplaneringen såväl som i naturen, men med konstnärens blick på platsen. Konsten kan också med fördel vara funktionell och vara möjlig att interagera med så att den kan såväl beröra som berika för boende och besökare.

Det är positivt att konst och medskapande aktiviteter på olika sätt kommer in i stadsbyggnadsprocessen. Det rör sig om olika projekt till exempel temporära händelser under byggtiden som hanteras inom ramen för Konsten att skapa stad. Permanenta aktiviteter som planeras måste ske i enlighet med Öppna konsten. Dialog med byggherrar och fastighetsägare angående aktiviteter under byggtiden skapar möjligheter att föra upp frågan på agendan om såväl permanenta installationer som behov av kulturlokaler med mera i den framtida stadsmiljön. Studier och forskning kring hur konst och kultur bidrar till positiva långsiktiga värden i stadsbilden måste adderas planeringsarbetet. Konstnärer i Nacka och speciellt aktörer som finns i Henriksdalsområdet bör få möjlighet att delta i processen när man söker samarbetspartner för de olika aktiviteterna.

Ekonomiska konsekvenser

Planprogrammet medför inga ekonomiska konsekvenser för kulturnämnden.

Konsekvenser för barn

Det är positivt att det planeras för olika slags kultur- och fritidslokaler i samverkan med skolan, det ger barn goda förutsättningar att få tillgång till kultur på ett naturligt sätt. Programförslaget föreslår nya bostadskvarter med gårdar på kvartersmark. Gårdarna kan utgöra halvoffentliga zoner, väl anpassade efter barns behov av lek och utevistelse. Gårdar upplevs ofta som trygga och tillgängliga för barn, vilket ökar barns rekreativsmöjligheter. Intentionerna i planprogrammet kommer vidare studeras i kommande detaljplaner, så att barns och ungdomars behov tillgodoses.

Bilagor

1. Yttrande över planprogram för Henriksdal daterat 28 februari 2017
2. Planprogram för Henriksdal

Nadia Izzat
Enhetschef
Kultur- och fritidsenheten

Susanne Broman Kjulsten
Samhällsplanerare
Kultur- och fritidsenheten